

Ha sorgit un debat entre els germanistes sobre la vida amorosa del poeta nacional alemany. Un advocat germano-italià provoca els investigadors amb l'audaç tesi que Goethe es va embolicar amb la seua protectora, la duquesa Anna Amàlia de Saxònia-Weimar.

L'èxit de Goethe amb les dones ha estat sempre un camp ple d'enigmes: poesies excelses, però de lèts ni un gra.

Pel que fa a la noble Charlotte von Stein, considerada per tothom el gran amor ideal de Goethe, des de fa dècades en corre un redol que resumeix tot el coneixement de la ciència: "Frau von Stein/went to bed at nine./ If Goethe went too/nobody knew" ["La senyora von Stein / se n'anava al llit a les nou. / Si Goethe hi anava també / no ho sap ningú"].

Per a abonar aquestes picardies, entre 1848 i 1851, quan tots els implicats ja feia temps que eren morts, va arribar a mans del públic una relíquia zelosament protegida com a llegat familiar i fins llavors desconeguda. Es tractava ni més ni menys que de les cartes de Goethe a la senyora von Stein, un lligall de més de 1.600 escrits de diversa mena, la publicació dels quals no hauria aprovat el discret poeta, gelós de la seua vida privada. Una allau de targetes de salutació i d'agraïment, petites notes de viatge, felicitacions, incloent-hi declaracions d'amor tendres, sensuals, a "tu, àngel del cel" i "única entre totes les dones", a més d'apassionades confessions, com ara celebrar el secret del seu amor.

Amb la publicació d'aquestes cartes, que van del 1776 al 1789, semblava provat el rang de l'antiga cortesana de Weimar com la gran amiga de l'ànima i musa de Goethe, tota vegada que els experts discutien si la relació del poeta amb von Stein, set anys més gran que ell, esposa del mariscal del duc i mare de tres fills, havia estat platònica o física.

La cosa no hauria passat d'ací. Però fa un parell d'anys, el germano-italià Ettore Ghibellino, de 39 anys, va irrompre amb la tesi, aparentment desgavellada, que l'autèntica destinatària de les cartes d'amor no havia estat la prosaica mestressa Charlotte, sinó la mare del jove

La fada omnipotent de Goethe

duc, l'amant de l'art i mecenes Anna Amàlia de Saxònia-Weimar.

La fidel i discreta von Stein, segons Ghibellino, tan sols hi havia ajudat com a festejada aparent, com a adreça encoberta i mitjancera dels secretíssims missatges d'amor, o també, si es vol, com a alcavota, quan la duquesa i el poeta s'allotjaven al castell de Kochberg, propietat del seu marit, el baró von Stein.

No és d'estranyar, doncs, que al principi el gremi d'investigadors de Goethe optara per ignorar Ghibellino i el seu llibre *Goethe und Anna Amalia – eine verbotene Liebe?* ["Goethe i Anna Amàlia: un amor prohibit?"]. Aquest publicista infatigable, eloqüent i amb un gran sentit de l'humor, s'ha establert a Weimar, on ha continuat investigant i rebolicant la pols dels arxius, ha trobat patrocinadors i aliats (també entre els germanistes), i fins i tot ha fundat el Cercle d'Amics d'Anna Amàlia i Goethe, que aplega 200 membres, tan crítics i severos com entusiastes. Amb motiu del 200 aniversari de la mort d'Anna Amàlia, ara fa un any, va organitzar un congrés a Weimar. Les comunicacions presentades es contenen a les actes del congrés, amb el títol *Alles um Liebe* ["Tot per amor"]. Recorrent el país de dalt a baix, Ghibellino ha presentat les actes a diverses llibreries especialitzades. I això ha començat a preocupar greument alguns cenacles literaris.

Qui més temps el va ignorar foren els

guardians de la tradició, la Fundació Klassik de Weimar (KSW). Finalment, però, la KSW s'ha acabat pronunciant per primera vegada sobre la qüestió, i per a l'agitador això ja és tot un èxit. El prenen seriosament, àdhuc si *ex cathedra* es declara l'ofensiva de Ghibellino una aberració, una mera "invenció de l'autor". És criticat per "haver manipulat les fonts", "retallat fragments" i "descontextualitzat les cites"; en suma: per la seua manca d'escrúpols a "alterar els textos".

Siga com vulga, la posició de la fundació deixa entreveure que ja no es pot ignorar el debat. Aquesta setmana Ghibellino vol presentar en una conferència de premsa una refutació exhaustiva al text de la KSW.

El germanista Jorg Drews ha estat un dels primers a saludar l'ofensiva de Ghibellino, "perquè sols em puc empassar la història de von Stein amb un gran neguit i usant tota la força de voluntat". Drews, tanmateix, té reserves sobre la tesi de Ghibellino, però troba que hom l'hauria de deixar continuar investigant. També l'experta en literatura Ilse Nagelschmidt demana un debat públic: "Els revolts i el final del camí que ha traçat Ghibellino encara no són visibles."

La història comença quan Goethe, a 26 anys i ja increïblement famós com a autor de *Werther*, arriba el 1775 a Weimar, procedent de Frankfurt. Hi havia estat invitat pel jove duc Carles August, amb la promesa d'una brillant carrera a la cort. Des del primer dia, dues dames de la millor societat de Weimar, una mica més grans que ell i extraordinàriament impressionables, dues amigues de trenta-pocs, acullen Goethe sota les seues ales, acaparant-lo: són la duquesa Anna Amàlia i la seua ex-dama d'honor, Charlotte von Stein. Goethe troba en aquesta última una interlocutora receptiva i una intel·ligent col·laboradora, aviat imprescindible en tots els garbuixos de la vida a la cort. El duc Carles August, que coneixia Charlotte von Stein des de menuda, va dir després de la seua mort que havia estat una "dona bona i honesta, però no cap llumenera".

L'altra entusiasta de Goethe, la duquesa Anna Amàlia, després d'enviduar a 18 anys, es va disposar a governar el seu empobrit principat –que va redreçar en part– com a regent, fins que el seu fill, Carles August, n'assumí el govern a 18 anys. Anna Amàlia va gastar molts

Retrat d'Anna Amàlia, duquesa de Saxònia-Weimar. A la dreta, retrat de Johann Wolfgang Goethe, autor de *Werther*. Darrerament, s'ha divulgat una tesi segons la qual la duquesa i el poeta van tenir una aventura amorosa.

diners creant una de les biblioteques privades més grans del país. Ara se sentia lliure per a viure el seu amor per la música, el teatre i la literatura.

De poc que no ordena al seu fill de recloure a Weimar el jove geni Goethe. També va donar un suport decidit a Carles August, quan mig any després cridà Goethe al seu govern enmig d'una forta oposició. En aquell mig any, la duquesa va acomboiar amb tant d'èxit el poeta al seu teatre *amateur* que van arribar a l'estrena d'una òpera d'un sol acte amb text de Goethe i música d'Anna Amàlia.

Naturalment, la gent a Weimar malparlava pel fet que Goethe entrara i eixira de calcs von Stein tan sovint i sense lligassa. I de segur que més d'un envejava la diligència amb què Goethe es treia de la mànega bagatel·les per al teatre de palau d'Anna Amàlia i més divertiments cortesans, o com ell mateix i la bella duquesa eixien a escena. Aleshores encara no existia la mena de premsa on s'haurien pogut esbombar els rumors de palau, i potser tot va quedar en els típics aleteigs amorosos de l'època, en què el festeig no era més que pura literatura.

Però a quina de les dues dames s'adrecen les apassionades cartes d'amor? La tradició i una primera impressió apunten a von Stein. Ghibellino, doctor en

dret amb gust per l'estudi documental a l'estil detectivesc, creu que, en realitat, s'adrecen a Anna Amàlia. L'investigador basteix la tesi a partir de múltiples contradiccions a les cartes, però també de cites (menystingudes o interpretades de manera diferent pels investigadors) de la correspondència de l'alta societat de la cort, i encara –sovint a partir d'arriscades especulacions– *desxifrant* poesies de Goethe.

La tesi de Ghibellino té el punt feble de tantes teories de la conspiració: pressuposa alguna cosa més que un grapat de coneixedors tàcits i ultrapassa el consens científic. Però té l'al·licient de la frescor i l'audàcia, en el desenvolupament ofereix explicacions a moltes ruptures en la biografia de Goethe i clava la mirada en noves interpretacions d'algunes peces mestres, des de *Torquato Tasso* fins a *Wilhelm Meister*.

Més d'una dècada, segons la tesi de Ghibellino, va durar el secret, el doble joc, l'aventura secreta d'aquell amor. Anys més tard, el desembre del 1786, Goethe va marxar abruptament i amb pseudònim a Itàlia, on va estar-se 22 mesos. Quan en va tornar, ja gairebé a 40 anys, es mostrava més fred, apaivagat i distant envers la cort i les dames. Només quatre setmanes després va recollir una dona jove, Christiane Vulpius, que fou

durant més d'un quart de segle la seua companya, amant i finalment esposa, fins a la seua mort.

La premissa per a la reinterpretació que fa Ghibellino de l'epistolari von Stein és un buit irritant: durant tota una dècada no surt de Weimar ni una sola carta de resposta a Goethe ni de Charlotte ni d'Anna Amàlia. La suposició més senzilla, per bé que indemostrable, és que Goethe mateix va expurgar aquestes cartes per mantenir la reputació que havia assolit en vida. Goethe, per una banda, va esborrar rastres de la seua vida i, per una altra, ho dirigia tot cap a l'autobiografia que ell mateix havia anat forjant: totes les seues obres foren "fragments d'una gran confessió". És, doncs, ben probable que mai no es pugui demostrar o refutar amb rotunditat l'amor d'Anna Amàlia o de Charlotte von Stein.

Ghibellino continuarà investigant sense atura en cerca de fonts encara críptiques, fins i tot si al final s'ha de refutar. El vell Goethe, a la pregunta d'algú sobre Anna Amàlia, va respondre crípticament, com a ell li agradava de fer, que aquella història tan sols es pot contar "com un conte de fades, on Amàlia és la fada omnipotent que crea i infon vida a tot".

Susanne Beyer, Urs Jenny

Traducció de Guillem Soler